

■ На мове душы

ГАВАРЫЦЬ З НЯБЁСАМІ ПА-БЕЛАРУСКУ

Знаўца дзевяці моў, кандыдат багаслоўя протаіерэй
Сергій Гардун сярод усіх свядома выбірае беларускую.
І тлумачыць, што гэта зусім не дзіва

У пакоі прыёму Свята-Духава кафедральнага сабора Мінска ўсё аскетична проста: стол, тэлефон, крэслы, шафа ды абразы на сценах. Айцец Сергій сустракае мяне родным «Добры дзень». Зрэшты, чаго здзіўляцца: менавіта яго голас па-беларуску мы чуем за кадрам трансляцый вялікіх праваслаўных набажэнстваў па беларускім тэлебачанні.

— Айцец Сергій, вы размаўляеце па-беларуску штодзённа?

— Так. З жонкай і дзецьмі. Па-за сям'ёю гавару на той мове, на якой са мной размаўляюць. Калі мяне запрашаюць у школу ці да студэнтаў, звычайна выступаю па-беларуску.

У Мінскай духоўнай акадэміі і семінарыі я выкладаю цалкам па-беларуску ўжо 25 гадоў, ад самага яе пачатку. Таксама і ў духоўнай акадэміі. І ў кафедральным Свята-Духавым саборы, дзе я служу ўжо 20 гадоў, прапаведую толькі на роднай мове, — працягвае суразмоўца. А васьмь у Інстытуце тэалогіі БДУ вяду заняткі пераважна па-руску. Так склалася гістарычна. Там я пачынаў выкладаць у 1994 годзе. Тады гэта быў не інстытут, а факультэт тэалогіі ў складзе Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта, рэктар якога не прымаў беларускую мову. У 2004 годзе мы перайшлі ў склад БДУ, але я ўжо не падымаў пытаньня пра мову выкладання. Праўда, і тут, у Інстытуце тэалогіі, у мяне ёсць курс, прысвечаны развіццю беларускай мовы менавіта ў царкоўным асяроддзі. Натуральна, я яго вяду па-беларуску.

Я скончыў Інстытут замежных моў. Спецыяльнасць — выкладчык англійскай і французскай моў. Цяпер валодаю дзевяццю мовамі: беларускай, рускай, украінскай, грэчаскай, лацінскай, царкоўнаславянскай, англійскай, французскай, польскай. Было нават так, што даводзілася служыць набажэнствам цалкам па-англійску.

— Наколькі часта можна сустраць беларускамоўнага святара?

— Нячаста. З той жа прычыны, што і беларускамоўнага лекара. І нават беларускамоўнага міністра. Але беларускамоўныя святшчэннікі ёсць. Думаю, пару дзясяткаў набярэцца.

«Часам ініцыятыва

ўключыць беларускую мову ў пропаведзь ідзе ад святара, настаіцеля, спевакоў хору або прыхаджан. І служба можа стаць беларускамоўнай у любым храме».

Раней, праўда, іх было значна больш. Напрыклад, падчас «хрушчоўскай адлігі» (сярэдня 1950-х — сярэдзіна 1960-х). Тады быў узят курс на пабудову камунізму і зліццё моў у адну агульную. А праваслаўныя святшчэннікі ў той час амаль усе размаўлялі па-беларуску. Гэта была для іх натуральная мова. І гэта, дарэчы, тады адрознівала іх ад ксяндзоў, якія размаўлялі па-польску. Памятаю, як ужо ў 1981 годзе я сустракаўся з адзіным тады на ўсю Беларусь беларускамоўным ксяндзом Уладзімірам Чарняўскім, і ён мне паказваў запіскі, якія яму пісалі прыхаджанкі польскімі літарамі: «Не буду хадзіць да касцёла ў Вішнёва, бо тут у вас усё па-беларуску, як у праваслаўнай царкве».

І ў 1970-я гады некалькі дзясяткаў святшчэннікаў актыўна карысталіся роднай мовай у пропаведзях. І нават пісалі па-беларуску вершы. Вось, напрыклад, радкі з верша протаіерэя Іаана Міцько:

*Калі ты астаўся адзін
І трэба табе дапамога,
Хоць пару маленькіх хвілін
Успомні пра Бога.*

Яшчэ раней, у XIX стагоддзі, вядомыя нам са школьных падручнікаў дзеячы таксама сумяшчалі царкоўнае служэнне і мову. Напрыклад, Іван Іванавіч Насовіч, рэктар Віцебскага духоўнага вучылішча. Акрамя сваёй царкоўна-педагагічнай дзейнасці, ён займаўся фальклорам і выдаў у Санкт-Пецярбургу зборнік беларускіх прыказак і прымавак, а таксама песень. У 1870 годзе надрукаваў першы слоўнік сучаснай беларускай мовы. Яўхім Карскі, аўтар працы «Беларусь», — выпускнік Мінскай духоўнай семінарыі. Мікалай Байкоў і Сцяпан Некрашэвіч, выпускнікі духоўных семінарыяў, у 1920-я гады выдалі руска-беларускі слоўнік, якім мы карыстаемся дагэтуль.

Цэлая пляяда беларускамоўных царкоўных дзеячаў была ў 20-30-я гады мінулага стагоддзя ў Заходняй Беларусі. Найбольш вядомыя — гэта Сяргей Паўловіч, які склаў даў падручнікі па Законе Божым на беларускай мове і выдаваў часопіс для дзяцей «Снапок». Таксама Вячаслаў Багдановіч, які ў 20-я гады ў Вільні выдаваў часопіс «Праваслаў-

ная Беларусь». А з нашай больш даўняй гісторыі мне вельмі хацелася б прыгадаць прападобнамучаніка Афанасія Філіповіча, ігумена Берасцейскага. Пра яго вельмі добра распавёў Кастусь Тарасаў у сваім гістарычным нарысе «Гонар». Раю кожнаму пачытаць.

— На якой мове праходзяць праваслаўныя набажэнствы?

— У Праваслаўнай Царкве па ўсім свеце адзін з асноўных прынцыпаў — гэта служэнне на роднай мове. Што датычыцца нашай краіны, калі на беларускія землі прыйшло хрысціянства (канец X стагоддзя), тады панавала мова, якую найчасцей называюць старажытнарускай, але больш дакладна яна завецца агульнаўсходнеславянскай. На гэтай мове пісалі і размаўлялі продкі сённяшніх украінцаў, беларусаў, рускіх. Абапіраючыся на яе з улікам кірыла-мефодзіўскай традыцыі, сфарміравалася царкоўнаславянская мова. Гэта родная мова нашых продкаў, а значыць, і наша. На ёй цяпер і ідуць набажэнствы.

Праваслаўная Царква па сваёй прыродзе вельмі кансерватыўная. Мы верым у тое, што адкрыў нам Бог. І мы не можам выдумляць штосьці іншае. Баючыся страціць змест, праваслаўныя баяцца мяняць мову богаслужэння. Але архаічная мова можа быць часам незразумелай сучаснаму чалавеку. Таму Царква дазваляе мяняць мову набажэнства на больш зразумелую — рускую ці беларускую.

Але ў Расіі такая практыка не прыжылася. Там няма ніводнага храма, у якім служба ішла б па-руску. Сучасная мова ў іх лічыцца штодзённай, побытавай. А царкоўнаславянская — сродак для размовы з Богам. Тая самая сітуацыя ў Грэцыі і Грузіі: там службы ідуць не на сучасных мовах, а на старажытных. Іншая сітуацыя ў Балгарыі і Сербіі: у Балгарыі служба правіцца па-царкоўнаславянску, але Свяшчэннае Пісанне чытаецца на сучаснай мове. У

Сербіі на богаслужэннях ужываюцца абедзве мовы: царкоўнаславянская і сербская. У Польшчы, ва Украіне і ў нас у Беларусі службы правіцца па-царкоўнаславянску, але дапускаюцца набажэнствы на роднай для краіны мове.

«Памятаю, як ужо ў 1981 годзе я сустракаўся з адзіным тады на ўсю Беларусь беларускамоўным ксяндзом Уладзімірам Чарняўскім, і ён мне паказваў запіскі, якія яму пісалі прыхаджанкі польскімі літарамі: «Не буду хадзіць да касцёла ў Вішнёва, бо тут у вас усё па-беларуску, як у праваслаўнай царкве».

— Калі чалавек вырашыць духоўна адукавацца па-беларуску, у яго будзе такая магчымасць?

— Безумоўна. У 1989 годзе была створана Беларуская біблейская камісія, якая займаецца перакладам тэкстаў Свяшчэннага Пісання і набажэнстваў на беларускую мову. Штогод выдаецца праваслаўны календар на роднай мове. Таксама можна набыць перакладзены праваслаўны малітваслоў. Усё гэта ёсць у кнігарнях Беларусі.

Часам ініцыятыва ўключыць беларускую мову ў пропаведзь ідзе ад святара, настаіцеля, спевакоў хору або прыхаджан. І служба можа стаць беларускамоўнай у любым храме. Напрыклад, у Свята-Петра-Паўлаўскім саборы ў Мінску не радзей чым раз на тыдзень літургія служыцца па-беларуску (раніцай у суботу). І калісьці гэта таксама была чыясыці прапанова, якая стала традыцыяй.

Вераніка ПУСТАВІТ,
студэнтка IV курса Інстытута журналістыкі БДУ

■ Што бачу...

ВЯРНУЦЦА ДА СЯБЕ

І СВЕТА ПАВЕРЫЎ БЫ...

Летам неяк ішоў праз парк, што ў нашай вёсцы, параўнаўся з пляцоўкай, дзе гуляла дзятва гадкоў чатырох-пяці, і пачуў адтуль: «Здрастуйця... здрастуйця!». Па вымаўленні слоў было зразумела, што гэтыя хлопчыкі і дзяўчкі, ну вядома ж, з тутэйшых беларускіх сем'яў. Таму я спытаў: «А чаму вы гаворыце «здрастуйце»? Ваша радзіма — Беларусь, вы — беларусы. Таму вітаючыся, кажыце «добры дзень!»».

Параіў так і пайшоў сабе далей. Праз колькі хвілін паўз тую ж гульнявую пляцоўку вяртаюся назад. Чую адтуль: «Добры дзень! Добры дзень!»...

Галасы гучаць наперабой, як бы ў спаборніцтве — хто прыгажэй прамовіць гэтыя і без таго прыгожыя словы...

Міжволі замілаваўся — і дзіцячай шчырасцю, і непасрэднасцю. Падумаў: вучылі б мы свайму, роднаму ў сям'і, у дзіцячых садках, колькі б падрасцала беларускамоўных дзятка!

З ахвотай яны пайшлі б у беларускія школы, у гімназіі, каледжы, у ВНУ... Глядзіш, з цягам часу на абсягах Беларусі — ад Добруша да Камянца, ад Расонаў да Хойнікаў — загучала б беларуская мова. І паверыў бы свет, што мы — беларусы.

З НАДЗЕЯЙ НА ПАМЯЦЬ

Зноў жа летам па пуцёўцы трапіў у Віцебскі абласны шпіталь інвалідаў вайны. Непадалёк ад яго знаходзілася крама. Усе надпісы там, вядома ж, былі на рускай мове, пакупнікі і прадаўцы таксама гаварылі па-руску. Але ж я, звяртаючыся да гэтых дзяўчат — як і да ўсіх іншых на прыёмах у дактароў, у прыватных гутарках — заўсёды гаварыў на роднай мове...

Гляджу: і яны, падаючы мне той ці іншы тавар, сталі казаць «калі ласка», а потым і «дзякуй за пакупку». Прытым кожны раз па-добраму ўсміхаліся...

Логіка паказвае, што пачынаць трэба з сябе. Глядзіш, і ў таго, з кім загаворыш на роднай мове, нешта ў душы зварухнецца, спрацуе генная памяць, і чалавек, магчыма, на здзіўленне сабе, загаворыць на мове продкаў-ліцвінаў. Ды яшчэ і ўзрадуецца, што (вось бач ты!) вярнуўся да сябе — беларуса.

Цяжкі, як той казаў, толькі пачатак.

НІБЫ Ў ПУСТЫНІ

...Карэспандэнту давала інтэрв'ю жанчына — па-беларуску. Не настаўніца роднай мовы і літаратуры, не беларуская пісьменніца — загадчыца аддзела сацыяльнага забес-

пачэння, здаецца, Заводскага раёна Мінска (на жаль, не запомніў прозвішча).

І было адчуванне, нібы ў пустыні, сярод сучасных пясчюў, натрапіў на жывую, зялёную расліннасць... Ці на крынічку з жывою вадою.

ВАМ І НЕ СПІЛАСЯ

У вёсцы Камаі, дзе я жыву, пяць крам. Як ні сумна, у іх не відаць ніводнага беларускага слова, — ці гэта шылда, ці нейкая аб'ява, ці цэннік, ці нешта яшчэ. І прадаўцы там рускамоўныя (чытай: прамаўляюць рускія словы ў беларускім фанетычным афармленні: *благадару, прыятна, пранік...*).

І вельмі павінен з'явіцца новы гандлёвы аб'ект. Напярэдадні на дзвярах яго чытаю абвестку: «Шаноўныя землякі! 6 лістапада 2014 года (чацвер) адбудзецца адкрыццё крамы «Грошык». Шчыра запрашаем! М.К. Давыдоўская».

Марыя Казіміраўна — былая настаўніца нашай школы, выкладала дзецям матэматыку, што, вядома ж, не замянала ёй ведаць і любіць родную мову, літаратуру. А таму ў нашай новай крамцы па-беларуску не толькі таблічка з указаннем рэжыму працы, але і цэннікі на тавары.

Сын Марыі Казіміраўны Павел Давыдоўскі выдатна валодае беларускай мовай і з пакупнікамі гаворыць толькі па-беларуску.

Такога ў Камаях, хоць гэта вёска і беларуская, яшчэ не было.

ЯК ТРЭБА

Прыемна ўразіў будынак аўтавакзала ў гарадскім пасёлку Купа (Мядзельскі раён). Калі ж зайшоў усярэдзіну памяшкання і агледзеўся, то не адразу змог зразумець, чаму так сумеўся, што прыцягнула ўвагу.

На сценах віселі вялізныя стэнды з тэкстамі — напрыклад, «Правы і абавязкі пасажыраў». Зверху тэкст напісаны на беларускай мове, ніжэй — на рускай.

Прайшоўся па доўгім калідоры — на ўсіх дзвярах службовых кабінетаў таблічкі, напісаныя па-беларуску. Выйшаў у двор, там недалёка — «Міні-крама».

На табло, што вісіць над пляцоўкамі, дзе спыняюцца аўтобусы, таксама свецяцца беларускія словы.

Відаць, што мясцовая ўлада паважліва ставіцца да абедзвюх моў. Прытым першае месца адводзіць беларускай — мове тытульнай нацыі, на што арыентуе і Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь.

Але ці ўсюды так?

Аркадзь НАФРАНОВІЧ,

Пастаўскі раён